

Patartics Zorán
Beavató beszéd

a Győri Ítéltábla 2006. november 17-i átadási ünnepségén
elhangzott szöveg bővebb, szerkesztett változata

Tisztelt Elnök Úr, Elnök Asszony, hölgyeim és uraim!

1.

A reneszánsz köszönettel tartozik Önöknek, jogászoknak.
Kétségtelenül hatásvadász mondat. Kicsit hamis is...

Oldani szeretném az ünnepség emelkedettséggel megterhelt hangulatát! Végső soron csak egy házról van szó. Persze építészetről is – és ez komoly dolog – , de az építészet csak életszerűségével lehet valóságos. Az építésznek kötelessége megragadni az olyan lehetőséget, melyet e beszéddel én is kaptam: meg kell szólítani építetőit, használóit, a ház lehetséges befogadóit, és be kell avatnia őket az általa tervezett épület és az építészet világába, fel kell tárnia azt, kommunikációs hidakat kell vernie befogadó és mű között.

2.

Az egyetemen nem szerettem az építészettörténetet. Úgy éreztem, az építészettörténetként megjelenített házakhoz, beidomított lerajzolásukhoz és a felmondandó adathalmazhoz nincs közöm. Mígnem már tervezést oktató építész tanárként tucatnyi lelkes és válogatott hallgatónak egy bő hetes tanulmányi kirándulást szerveztem Észak-Itáliába. Mindenki kapott feladatot: korokból, házakból kellett felkészülnie, hogy ott helyben adja a többiek kezébe a megértéshez szükséges információkat. A könyvek lapjain oly elvont épület-bálványok a lépcsőiken ülve megfogható valósággá lényegültek át, a szövegbe kényszerített adatok a megértéshez vezettek el. Értelmet nyertek a házak, a rendszerező tudomány, az összefüggések kutatására való törekvés. Feltárultak az összefüggések – az addig magukért való jelenségek, az elvont házak *oksággá*, a korok dekódolható lenyomataivá változtak át.

Ha utazásaik során hasonló kalandra vágnak, ajánlom, vigyék magukkal Szentkirályi Zoltánnak Az építészet világtörténete című könyvét. A könyv minden építészettörténeti korszakot néhány oldalas ismertetővel vezet be. E bevezetők arra törekszenek, hogy felvázolják a társadalmi, gazdasági, kulturális kontextust, mely által a felhozott épületek jelentősége érthetővé lesz. Az értelme, hogy a házak a kontextusból következnek. Szentkirályi bevezetői közül nekem a reneszánszé tetszik a legjobban. Általa világossá válik, miért sajátja a kornak az antik világhoz való vonzalom, vagy miért éppen Észak-Itáliában jelentkezik a megtisztulás vágya minden más területhez képest korábban és erőteljesebben.

Észak-Itáliában a textilipar már a 12. században igen magas fejlettségi szinten állt. A százezreket foglalkoztató termelés a munkaszervezés, a tulajdonhoz való viszony új formáit kívánta meg. A céhekbe tömörülés, a kelet felé való kereskedés, az iparból és a kereskedésből származó bevételek által a pénz halmozása és az ebből sarjadó bankok már feszegették a kor gazdasági és társadalmi rendjének határait. Új társadalmi réteg – a polgárság – volt születőben, kinek anyagi ereje már messze nagyobb volt társadalmi jelentőségénél. Noha az egyház a pénzgazdálkodás tilalmát a megváltható bűn kategóriájára cserélte fel, s eképpen nem kis bevételre tett szert, a polgárság egzisztenciáját jelentő tevékenységek csupán megtűrtek lehettek. A polgárság egyre nagyobb gazdasági potenciálja elkerülhetetlenül meghozta e társadalmi réteg önigazolási vágyát és természetes igényét tevékenységének a szilárd alapjául szolgáló *jogrendszerre*. Itáliában a kereskedés során felmerülő jogi kérdéseket a római birodalom óta is a szokásjogként fennmaradt *római jog* alapján rendezték el. Az íratlansága ellenére is folytonosságában fennmaradt élő római jog volt ugyanis alkalmas arra, hogy a polgári jellegű viták során megoldással szolgáljon. Kézenfekvő volt tehát, hogy az egyetlen élő kapcsolat ráirányítsa a figyelmet a római birodalom polgári társadalmára, és annak értékeire. A módszeres kutatás meghozta gyümölcsét. A római, és később mélyebbre ásva a görög társadalmakban ugyanis fellelhetők voltak minták, melyek a 13. században Észak-Itáliában újjászülető polgárság értékrendjét és létjogosultságát képesek voltak megjeleníteni. A megjelenítésnek, a jelen levésnek pedig elkerülhetetlen velejárója az önkifejezés, mely az emberi civilizációkban szerencsés esetben nem képzelhető el az értékteremtő magaskultúra nélkül. Az adott esetben és sajátosságának köszönhetően kézenfekvő módon az építészet bizonyult a reprezentáció legalkalmasabb eszközének, mely az antik formakincset – ha új kontextusban is – de könnyedén és gyorsan tudta alkalmazni, sajátjává tenni. Az építészet ebben a korban e törekvés zászlóshajójává vált. Természetesen azonban a reneszánsz nem csupán építészeti kérdés, és a legkevésbé sem felületi probléma, mint azt útikönyvek alapján gondolhatnák. Az, hogy a fentiekben levezettük, miként alakult ki az antik világ felé való fordulás igénye, jól láttatja, hogy a reneszánsz épület létrejötté mögött nem csupán nagyszerű alkotók formálási kedve áll. A reneszánsz kifejezéssel felcímkézett kor és a reneszánsz épület megfelelő kontextusban vizsgálva valójában *okságokat* jelenít meg. Éppúgy egyébként, mint más korok is. A román templom tere nem csupán azért sötét, mert a kor építői nem tudtak nagy ablakokat építeni. A *romanika*, a korai középkor *a harcoló egyház*, a terjeszkedés időszaka, mely a hit világát a valós világtól való kontrasztjában, félelmet keltve jelenítette meg. A *gótika* égbe törő katedrálisai már *a győzedelmes egyház* dicsőségét hirdetik. Az építőmesteri tudás, az ember kihívásokat kereső természete mellett nem lényegtelen, hogy a kor eszközei és vívmányai a megrendelő reprezentációs céljait jól szolgálták. A *reneszánsz a reformáció* időszakának önkifejezése. Azé a korszaké, amelyet a *felvilágosodás*, a *humanizmus* eszméje hat át. Megnyilvánulásai ezért idealisztikusak és emberközpontúak, minden alkotás célkitűzése a rendre, a harmóniára való törekvés. Hogy ezt minták alapján képzelték el, az némileg szerencsétlen(!), de ugyancsak a történelmi kontextusból következik. Mindez a *barokkba* torkollik, melynek mozgatója az újabb átrendeződés, az *ellenreformáció*. A kiegyensúlyozottságot a mozgalmasság váltja fel, a tisztaságot pedig újfent az ünneplés gesztusa.

3.

A jog művészettörténeti szerepével szólítottam meg Önöket, mert úgy gondoltam, ezen keresztül megérinthetők – megmutathatom, hogy egy épület *milyenségét* hiba volna egy építész pillanatnyi ihletettségének tulajdonítani. A Győri Ítéltábla milyenségének éppúgy

számos oka van, mint bármely történeti példának – de magától értetődően egészen más. *Okság* van ebben a házban is.

Úgy gondolom, helyénvalóbb és messzebb juthatunk, ha itt nem a jelen épület *miértjeit* sorolom, inkább az *építészetéről beszélek*. Helyezzék el Önök a házat az építészetben, és tárják fel összefüggéseit maguk! A miértekre talált *válaszok* így lehetnek sajátjaik, az élmény tartósabb, és újabb *kérdések* születhetnek belőle. Ilyen a művekhez viszonyulás természete.

4.

Az építészetre az emberek furcsán tekintenek, és a hogyannál is érdekesebb a kettősség: a *misztikum* és a *szolgáltatás jelleg* egymásmellettsége. Előbbi a zabolázhatatlan, beszámoltathatatlan, korlátlan szabadsággal felruházott alkotóban, utóbbi a megrendelő akaratával megerősített építészetben személyesül meg. Most ragadjuk ki a közbeszéd néhány különösen sokat használt fogalmát, leplezzünk le téveszméket!

1: „*megálmodta*”. Méltatásokban leggyakrabban az építész bemutatásakor, az épület és építész együtt említésekor ez a kifejezés hangzik el. A kifejezés a talaj felett lebegő művészt jeleníti meg, aki valamilyen mennyei sugallatra alkot, az ébren léttől, a logikától független dimenziókban. Jelzem, hogy normális építész házat nem álmodik. Ha én a feladatról álmodom, akkor nagyon rosszul alszom, fáradtságomat, a túlfeszített munka nappali gyötrelmét vittem magammal a pihenésbe. Ebből megoldás nem születik.

2: „*művészet*”. Ez már érzékenyebb kérdés. Az építészethez nem tudok a mindennapjaimban úgy viszonyulni, mint művészethez. Amikor az Ítéltábla parkolóit el kell helyezni, vagy meg kell határozni padló- és tető rétegtrendjeit, nos akkor hogyan lehetne a házhoz úgy viszonyulni, mint művészeti problémához? Ugyanakkor természetesen magam is hiszem, hogy az építészet az emberi kultúra egyik legjelentősebb megnyilvánulása, és rendelkezik minden tulajdonsággal, ami egy tevékenységet művészetté emelhet. De tudni kell, hogy az *építés* és az építészet nem ugyanazt jelenti! Hogy mely ház rendelkezik azzal a töltettel, mi által az *építészetről* művészetként lehet beszélni, azt nem szerencsés, ha az adott épület tervezője törekszik eldönteni. Ezért én a magam házaim kapcsán sohasem beszélek művészetéről. Helyette számon tartom azoknak az embereknek a véleményét, akikre nagyon figyelek.

3: „*misztikum*”. A laikus számára úgy tűnhet, mint ha a különös építészeti megoldások érthetetlen közegben, az égitestek és meghatározhatatlan erőterek energiáiból az építészen, mint médiumon keresztül áramolva születnének meg. A valóság egészen más: pontosan tanítható a módszer, hogyan kell egy épületet megtervezni az adott környezetben, hogyan kell a funkcionális igényeket kielégíteni, vagy az optimális szerkezeti megoldásokat meghatározni. A vélekedés alapja a valóban nagyon összetett tevékenységhez, mint nehezen érthetőhöz és az ismeretlenhez való viszonyban keresendő. A különböző eredmények mögött pedig a tervezők különböző természete és képessége húzódik meg. E téren az építészet semmiben sem különbözik más alkotó tevékenységektől.

4: „önmegvalósítás”. A házat a semmiből a tervekben virtuálisan megteremteni: felemelő érzés, de egyszerre kísértés is. Az építész, akit tevékenysége során önnön megvalósítása motivál, visszaél a kapott lehetőséggel, és valójában nem építészetet hoz létre. Az építészet feladata ugyanis ezzel ellentétes, nevezetesen, hogy feltérképezze az igényeket, az összefüggéseket, ezek alapján megfogalmazza a lényegét feltáró kérdéseket, és helyénvaló válaszokat találjon rá. Az a ház, amelynek legfőbb kérdése az építész maga, nem az építészetről szól, és nem is ház, hanem emlékmű, és átverés.

Az első három fogalomtól nem idegen az építető önmegvalósítása sem. Ezeket ugyanis az építető is fel tudja használni, akár az építéssel szemben is, akit akarata megvalósítására bérel fel. Az építető önmegvalósítása semmivel sem jobb, mint az építészé. Míg az önmegvalósító építész etikátlanul visszaél a korlátlan bizalommal, az önmegvalósító építető legjobban önmagát csapja be, miközben maga előtt akként tetszeleg, mintha képes volna létrehozni olyan bonyolult dolgot, amihez a valóságban pedig nem ért. Ez amúgy korunk egyre terjedő betegsége.

A fentiekkel azt állítom tehát: az építészet is csak *szakma, mesterség*. Számomra a szobrászat, vagy a muzsikálás is az. Mindegyik lehet felületes, de lehet elmélyült, felkészült is. A különbség itt van, nem a mesterség mibenlétében.

5.

Az építészet mégis különös és talányos dolog. Különös pedig azért, mert az eredmény *indirekt* módon jön létre. Az építés *eszköze* az anyag, a szerkezet, de az *eredmény* csupa megfoghatatlan és magyarázhatatlan *érzet*, mint amilyen mindenek előtt a *tér*, vagy például a hangulat, az aura. Ha alaposan belegondolunk, olyan problémák ezek, amelyek leírására – különösen a megteremtésükhöz vezető út leírására – *nyelvünk* sem alkalmas. Nem is lehet, hiszen példának okáért a térnek még az *érzékelése* sem tisztázott. Magabiztosan állíthatnánk, hogy a teret a szemünk érzékeli, de ez nagyon felületes megközelítés volna. A román bazilika, vagy a gótikus katedrális egészen másként hat ránk, és ennek nem a *látvány* az oka, hanem a tér különböző megélése. Benne van a tér struktúrája, hangsúlyai, fényei, diffuzitása, zengése, az intimitás érzete, a határoló felületek határozottsága, vagy éppen határozatlansága, anyaga, a járás keménysége, símasága és számtalan más is, de legfőképpen pedig a *lépték* és az *arány*. Az építésznek mindezt úgy kell befolyásolnia, hogy közben a készletében nincsenek olyan anyagok, mint amilyen a hangulat, vagy az intimitás. Tervében csak az anyag jellemzőit tudja megjeleníteni.

A világtalan lány, aki a széles járdán sietségében elveszítette az ismert repedést, eltévedt. Segítettem neki, amiből hosszú séta lett. Beszélgetés közben megtudtam sok mindent. A lány tudta, hogy ahol jár, milyen magasak a házak. Tudta, hogy az egyik utcában, amelyiken átkel, egyirányú a forgalom. Amerre járt, felépítette agyában a tér háromdimenziós modelljét. Mások voltak benne az elsődleges és a másodlagos információk, mint az enyémben, amelyet látok. De nagyjából ugyanaz a tér volt. Ha egy teret járok – mert járni kell! –, és megpróbálom azt befogadni, igyekszem a hatás okait, az érzékelés csatornáit azonosítani. Mégis úgy érzem, a komplex hatás valahol a tarkómon keletkezik. Az érzetre emlékszem, a látványt nem tárolom.

6.

A reneszánsz példájával igyekeztem megnyerni Önöket az együtt gondolkodásra. Tudtam, hogy ezen keresztül nem lesz nehéz figyelmüket felkeltenem. Az érzelmi manipuláció árát most fizetem meg: nem kerülhetem el, hogy szembe állítsam a reneszánsz építészetet a kortárs építészetrel, a reneszánsz kulturális viszonyrendszerét a kortárs alkotások kontextusával – hacsak néhány szempont mentén is.

Nem árt tudni, hogy a barokk mesterek reggel nem keltek azzal a vággyal, hogy aznap barokkabbak lesznek, mint az előző napon. Gondolkodásuk formálta a korukat, és koruk formálta gondolkodásukat. Őket is, korukat is mi címkéztük fel utólag, amiben a rendszerezés és a megértés szándéka bújik meg. A címkét leggyakrabban *stílusnak* nevezzük. A kifejezés számos csapdát rejt, mai összefüggések leírására is gyakran alkalmazzák, noha arra alkalmatlan. Lényegében arról van szó, hogy a történeti korokban létezett az a *kánon*, amely irányt mutatott az alkotóknak, az esztétikáról létezett valamilyen közmegegyezés, melyhez igazodni lehetett. Volt kitaposott és járható út – ha valaki ezen járt, biztosra mehetett. Az úton járók tovább erősítették a kánon jelentette hangzatot. A közegükből tehetségükkel kiemelkedő alkotók sorsa volt, hogy e közmegegyezést állandóan változásokba kényszerítsék – alkotói oldalról ez indukálta a fejlődést.

Korunkban a kánon nem létezik. Ha mégis ilyet vélnénk felfedezni, az nem a közmegegyezésen alapuló értékrendet, hanem a közhelyességet jeleníti meg. A napjainkban megfogalmazott igények sokkalta *individualizáltabbak*. A valamire való építész maga is individuális viszonyban áll a világgal és szakmájával. Az igény és az alkotó szintjén is individuális alapállás magától értetődően nem szülhet a közmegegyezésbe szervesülő épületet. Korunk mindenek előtt az egyéni válaszok kora, útunk nem az igazodás, hanem a megfejtés útja. Ez teszi a kortárs alkotó műfajokat reflektívvé. És mégis fenntartom, hogy a jó mai ház mögött ott húzódnak meg milyenségének felfejthető okai. Ugyanis míg a történeti épületek milyensége alapvetően igazodott a kor stílusának esztétikai elvárásaihoz, addig a mai épület milyensége minden korábnál erősebben következik a csakis rá vonatkozó adottságok együtteséből. A legerősebb tényezők a *hely*, a *funkció*, a *tartalom* kivetülése, az *alkotó* és az *építető*.

Ez a ház is nagyjából ezen tényezőkből következik – mint már mondtam, ennek a háznak is van oksága. Azt ígértem, nem mondok ma olyan mondatokat, amelyek a ház egy-egy miértjére konkrét válasszal szolgálnak. Ezt Önökre bízom, de szólok néhány mondatot a fenti öt szempontról.

- a) A *hely* ennél a háznál is alapkérdés. A helyszín minősége: alapkonfliktus. Hogyan tehető rangossá egy középület arra méltatlan közegben, és hogyan váltható ki alakító hatás a környezetre az épületben rejlő potenciál által? Miként lehet az épületet emblémaként megjeleníteni abban az irányban, ahonnan bejárat pedig nem létesíthető? Vagy hogyan kell bejáratot nyitni arra, amerre az épület nem jeleníthető meg fő nézetével? Milyen anyagokkal lehet az alacsony színvonalú környezetbe szervesülni, de mégis magas minőségben? És hogyan lehet az épületet úgy pozicionálni, hogy a mellette keletkező teresedések kihasználható és értelmezhető terek legyenek?
- b) A háznak az az értelme, hogy teret biztosít a benne elhelyezendő *funkcióknak*. A mai épületek funkcionális programja általában nagyon határozott. A helyiségek

négyszeméteri rögzítettek, és a házaktól az építetők általában elvárják, hogy az alapterületi igényeket felesleg nélkül elégítsék ki. Szeretném, ha látnák, hogy az alapterület egészéhez viszonyítva a Megyei Bíróság épületében a közlekedő felületek az Ítéletáblához képest közel háromszoros. A programban meghatározott közlekedő arány alapvetően egy középfolvos épület evidenciáját fektette le, a pontosan kalibrált iroda méretek a tervezés megkerülhetetlen kötöttségét jelentették. Míg a történeti épületeknél e téren elnézőbbek vagyunk, és elfogadjuk az esztétikai egységnek alárendelt lehetőségek korlátait, addig a mai épületektől elvárjuk az előzetes számítások megvalósítását. Ennek köszönhetően ma az egységek lehetséges rendje a megidézett történeti épületeknél erősebben hat az épület egészére.

- c) *A tartalom: felsőbíróság. A mai építészet eszközeivel kivetíthető-e az épület belső tartalma? A kortárs építészetnek ez egyik alapkérdése. Az én felfogásom szerint igen. De a tartalom kifejeződésére való törekvés, annak olvashatósága nem jelent egyet az épületre aggatott narratívák elfogadásával! Utóbbi lehetőségét magam is tagadom. A milyenség viselése nem azonos a meséléssel.*

A bíróság középület, a köz szolgálatában. Olyan hely tehát, amely nem szentély, és még ha egy hatalmi ágat fogad is be, nem hatalmat kommunikál. Valóságos és elérhető hely, értem van, de nem áll módomban befolyásolni, és ezt tekintélye egyértelműen tudtomra adja. Mérsékelt emelkedett hely, csak amennyiben emelkedett az eszme, amelyet képvisel.

Minden dolog legfőbb jellemzője a *lépték* és az *arány*. Az építészetre ez különösen igaz. Ez az épület is ezeken keresztül hat elsőként. Ebben keressék a tartalom kifejezésének eszközét, majd folytassák a bejárat folyamatában, a terek világában és viszonyában, a fények jelenlétében!

A milyenség ez esetben egyébként igazán bonyolult dolog. Érdemes feltenni a kérdést: milyen a mai magyar igazságszolgáltatás építészeti énképe? És milyen az Európában? Külföldi épületek alapján kijelenthetjük: Európában lényegesen valóságosabb. A mai magyar igazságszolgáltatás számára a mintát a Markó utca épületei jelentik. Ünnepegyesség, historizáló, klasszicizáló lelkület, zártság. Nagyjából ezek az identitás origói. Ez az építészeti, vizuális világ nincs kapcsolatban a valósággal. És elárulom, hogy újra értelmezni viszonyukat az épített környezettel nem könnyű dolog. Ennek ellenére – és ez a tervpályázatok áldásos rendszerének köszönhető – az országban most felépült három ítéletábla áttörést hozott. A debreceni, a pécsi bővítmény és ez a ház is újra elhelyezik az igazságszolgáltatás épületeit a kortárs építészetben, esélyt adva a kritizált viszony újraépítésére. Az új épületekkel a dolgok a helyükre kerülnek. Nagyon fontos ugyanakkor, hogy a viszony aktualizálása ne értékelje le a történeti épületeket. Szeressék a Markó utcai házakat, szintúgy a Győri Megyei Bíróság épületét! Az építészet lassú és maradandó műfaj. Ezek a házak váljanak az igazságszolgáltatás történetének méltó reprezentánsaivá, és tekintsék őket továbbra is mintának – csak ne milyenségükben, hanem a saját korukhoz való viszonyukban és minőségükben! Eképpen legyenek mércék, és ne másolni való minták!

- d) *Az alkotó jelen esetben én vagyok. Tehát: tovább lépek.*

e) *Az építető* Elnök Asszony. E pontnak a méltatásról kell szólnia. Nem udvariasságból, hanem mert személyében *partnerre* leltem. Az építetön nagyban múlik egy épület alkalmassága. Szerepe kettős. Egyfelől felelősen kell megjelenítse és következetesen kell képviselje az épülettel szemben támasztott elvárásokat, másfelől bizalmat és mozgásteret kell adjon az építésznek. Orbán Mária nem csupán felelős építetőként viselkedett mindvégig, de bizalmával is megajándékozott, s ami ennél is több, folyamatosan jelen volt, és építetői tekintélyével mozdította ki a megvalósulást gyakori válsághelyzeteiből. Tervezőként különösen nagy élmény nekem, hogy az igazságszolgáltatás berkeiben általános és már felemlített vizuális közgondolkodás ellenére mindannyiszor meg tudtam nyitni az általam fontosnak hitt kérdésekre, és vitáinkat is mindig a megértés szándéka jellemezte. Úgy tartom, hogy a ma emberének kulturális értékei közül a legnagyobb, ha képes rá, hogy új kérdésekkel bombázza magát, és akár tapasztalatai, műveltsége ellenében is alanyává legyen képes válni művészeti diskurzusoknak.

7.

A diskurzust a házzal egyébként – jelzem – Önök is megkezdték. Szándékom szerint ez a ház olyan, amely minden ízében mai, de ízei történeti folytonosságban tapadnak meg. Nem kommunikáltam, de kísérletet tettem arra, hogy egy félig transzparens bírósági épületet tervezek. Talán nem is vették észre, hogy ez a ház ilyen. Fesztelenül és természetesen járnak az üvegfal mögötti galériákon, és szobáik földig érő ablakainak relaxáit legtöbbször le sem engedik – fényképezés közben láttam, ahogyan mögöttük sajátjuknak érzik a tereket. Szakmai titok: ezek az ablakok többnyire nem utcai forgalomra nyílnak. Úgy képzem, a ház formálni kezdte Önöket. Miért járna együtt bírónak lenni a világ kizárásával? Kívülről nézve pedig azt remélem, az igazságszolgáltatás transzparenciája az épület által szimbolikusan is megnyilvánul.

8.

A reneszánsz annak idején megtisztulást hozott a gondolkodásba. Erre ma is nagy szükség van. Korunk azonban alapjaiban más – a megtisztulást nem idillikus mintákban kell keresni, hanem tiszta alapvetésekben.

9.

Azt tartom, hogy az építésznek dolga fellelni az alapkérdéseket, és arra helyénvaló válaszokkal felelve akár sohasem volt épületeket tervezni. Az építészet azonban egy sokak által beszélt nyelv is egyben. És mint minden nyelv, csak akkor érthető, ha összefüggéseit nem írjuk újra minden beszélgetésben. Ha minden elemét újra definiáljuk, nem találunk felet, ki a nyelvünket megérthetné. Az épület ezért akkor jó, ha a nyelv, amit beszél, érthető, és annyiban különbözik, vagy újul meg, amennyiben arra mondanivalójához szüksége van, s ezeket képes a nyelv struktúrájába ágyazni.

Meggyőződésem, hogy az építészetben belül vannak nyelvjárások is. Ilyen sajátosan felismerhető építészeti nyelvjárás a történeti iskolaké, a kórházaké, a postaké, vagy a vasúti pályaudvaroké. És van nyelvjárása a bíróságok építészetének is. Olyan érték ez, amit őrizni kell. De mert nyelv ez, akkor őrizzük igazán, ha meg is újítjuk – ezáltal tartjuk életben.

Nincs más dolgom, mint arra bízni Önöket, hogy ha arra igényük támad, fedezzék fel az épület miértjeit, értelmezzék, éljék meg; nyelvüket pedig őrizzék, és beszéljék tovább!